

УДК 332.012.2

JEL Classification: D11, D46, L19, O10, R58

К. А. Андрєєва

K. A. Andreeva

**КЛАСТЕРИЗАЦІЯ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ:  
ПИТАННЯ ТЕОРЕТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ****CLUSTERING IN INNOVATION DEVELOPMENT:  
THEORETICAL SUPPORT ISSUES**

*У статті розглянуто теоретичні питання розвитку інноваційних процесів, інноваційного потенціалу, а також проблеми та специфіка регіонального інноваційного менеджменту. Визначено роль інновацій у розвитку національної та регіональної економік. Обґрунтовано доцільність використання кластерних структур в інноваційному розвитку. Запропоновано системне бачення доктринальних характеристик інновацій у розвитку прогресу і стимулюванні прогресу територій. Виявлено, що обов'язковими характеристиками інновацій є відповідність векторності розвитку науково-технічного прогресу; наявність інноваційної управлінської підтримки; ринкове визнання нових якостей продукту (послуги). Розглянуто спрямованість розвитку і поширення теорії інновацій.*

**Ключові слова:** інновації, інноваційний процес, кластер, інноваційний менеджмент, регіональна економіка.

**Постановка проблеми.** Актуальність і затребуваність наукових досліджень з питань інноваційного розвитку, інноваційних кластерів в економіці України обумовлені яскраво вираженою необхідністю формування наукових знань щодо унікальних можливостей сучасного інформаційного суспільства та інформаційної економіки. Це питання теорії і методології як загального підходу до формування системи наукових знань виражає принципи дослідження, наукові школи та їх концептуальні положення, закони та закономірності, щодо системи управління кластерами, інноваційними процесами в регіонах, формування моделей інноваційних вузів – як центрів концентрації знань і потенційних підприємницьких проектів.

Наукове дослідження механізмів стимулювання регіонального розвитку та обґрунтування підходів до управління мережевим інноваційним процесом як фундаментом майбутньої кластерної моделі України дозволить сформулювати науково обґрунтовані передумови зростання економіки і соціальної сфери. Це запорука того ефективного розвитку, який відповідає стандартам індустріального та інформаційного розвитку країн Європейського Союзу. Накопичення і перетворення наукового потенціалу вузів, галузей, регіональної бізнес-спільноти в інноваційну продукцію, нові стандарти інноваційної культури сформулюють те розмаїття, яке дасть нові стимули в оформленні інноваційної економіки України.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій..** Питання розвитку інноваційних процесів, інноваційних стратегій, а також питання, що стосуються інноваційного потенціалу, при достатньому висвітленні їх у наукових дослідженнях зарубіжних і вітчизняних вчених, мають деякі аспекти, що лишаються маловивченими. Необхідно відзначити внесок у вирішення поставленої проблеми таких вчених, як: З. О. Адаманова, І. Ансофф, Н. П. Бутко, В. А. Верба, С. Г. Галуза, В. І. Герасимчук, О. Г. Дейнека, В. Л. Дикань, А. А. Динкін, П. Друкер, П. В. Завлін, А. М. Золотарьов, О. С. Іванілов, В. П. Ільчук, М. Кастельс, Ю. Ф. Кулаєв, Б. М. Лapidус, І. Нонакі, Л. О. Позднякова, Є. М. Сич, Є. Тоффлер, Л. О. Українська, Р. А. Фатхутдінов, В. Г. Шинкаренко, В. Т. Шишмаков, Й. Шумпетер, В. Г. Щербак, А. І. Яковлев та ін.

Питанням дослідження проблем та специфіки регіонального інноваційного менеджменту присвячено праці таких українських науковців, як: В. Дорофійенко, В. Захарченко, Р. Манн, О. Фінагіна та ін.

**Мета статті** – розглянути теоретичні аспекти кластеризації в інноваційному розвитку.

**Виклад основного матеріалу.** Ця проблематика проявляє себе, в першу чергу, за рахунок того, що інноваційна діяльність в офіційній економіці не просто представлена вкрай мізерною і постійно скорочуваною формою свого відтворення, але й як така не позиціонується менеджментом усіх рівнів як інструмент розвитку та соціального і економічного прогресу територій.

На основі сучасної теорії та методології інноваційної моделі економічного розвитку країн і територій створюються ефективні господарські комплекси, інноваційні виробництва, інноваційні кластерні

об'єднання, випускається високоякісна продукція, і робляться інноваційно місткі послуги. Як результат змінюється вся система менеджменту – від виробничого та галузевого до регіонального й державного. Як результат інноваційна діяльність дає основну частку приросту продуктивності праці та ВВП. Країни-лідери в інноваційній діяльності акумулюють у рамках своїх господарських комплексів процес створення нових технологій, в парадигмі відносин «ідея» – «проект» – «дослідний зразок» – «нова товарна ніша» – «новий продуктовий ринок».

Інновації як форма і вид людської діяльності супроводжують і зумовлюють всю еволюцію. Чітко теорію інновацій відображає у своєму розділі знань економічна теорія.

У сучасних наукових розробках і різноманітних наукових дослідженнях особливе місце і наукове визнання припадає на:

- опис самого інноваційного процесу;
- виявлення і відображення ринкових проявів інновацій;
- характерні риси розвитку інноваційного процесу як джерела і передумови науково-технічного прогресу;
- технології створення та реалізації нових інтелектуальних та інноваційних продуктів;
- удосконалення та розробки інноваційних технологій;
- формування наукових основ організації інноваційного виробництва;
- появу нових ринків збуту і джерел сировини інноваційного характеру.

У продовження розвитку теорії інновацій у світовій науці сформовані і отримали своє визнання такі предметні області досліджень – інноватика, інноваційна економіка, інноваційний менеджмент, інноваційне підприємництво. Це визнання теоретичної та практичної значущості теорії інновацій в сучасній економіці, це визнання потреби у змінах та науково-технічному, економічному і соціальному прогресі. Особливу затребуваність теорія інновацій сьогодні має з позиції формування інформаційного суспільства та інформаційної економіки.

Економічна теорія, менеджмент розглядають НТП та інновації в системі інструментів трансформації суспільного розвитку і реальних інструментів формування постіндустріального (інформаційного) суспільства.

Так, на думку О. Б. Мостового, найвиразніше НТР впливає на структуру економічного простору і на характер економічної діяльності. По-перше, змінюється характер загального суспільного розподілу праці: зникає аграрна сфера, скорочується індустріальна і зростає третя, інформаційна. По-друге, відбувається трансформація приватного суспільного розподілу праці: зникають старі, з'являються і зростають нові галузі виробництва. По-третє, глибокі перетворення відбуваються в одиничному суспільному поділі праці: докорінно змінюється характер простої праці – проста праця стає переважно розумовою (цілепокладаючою, контролюючою, регулюючою) [7].

Особливе місце в системі інноваційної активності в усьому світі відведено освіті як інструменту формування:

- інтелектуального капіталу;
- інформаційного потенціалу нації;
- технологічних та інформаційномістких центрів просування науки, нововведень;
- центрів формування та просування нових інформаційних стандартів культури.

Затребуваними стають такі галузі знань, як інноватика, інноваційний менеджмент, інноваційне проектування, інноваційне прогнозування та планування. Але в основу всіх напрямів економічної науки покладено теорію інновацій.

Доктринальні характеристики інновацій відповідно до положень сучасної економічної теорії та менеджменту зображено на рис. 1.

Вивчаючи й систематизуючи еволюцію наукових досліджень теорії інновацій, їх спрямованість (рис. 1.), визначимо затребувані й актуальні для сучасної національної та регіональної економіки вектори розвитку та перспективи наукової думки, тобто окремі методичні питання потребують свого розвитку. Це систематизація за наступними напрямками (рис. 2).

В результаті розвитку теорії та методології інновацій сформована і набуває свого практичного розвитку і визнання нова модель економіки – кластерна економіка.

У світовій практиці менеджменту введений міжнародний стандарт поняття «інновація» як цілком визначеної управлінської категорії. Він викладений у документах, відомих під назвою «Керівництво Фраскати» [5] і «Керівництво Осло» [4]. Поняття інновації, прийнятого в цих документах, дотримується більшість теоретиків і практиків у галузі управління. Згідно з міжнародним стандартом

інновація (нововведення) – це кінцевий результат творчої діяльності, що набув втілення у вигляді нової чи удосконаленої продукції, яка реалізується на ринку, або нового або удосконаленого технологічного процесу, використовуваного в практичній діяльності [4; 5].



Рис. 1. Системне бачення доctrинальних характеристик інновацій у розвитку прогресу і стимулюванні прогресу територій

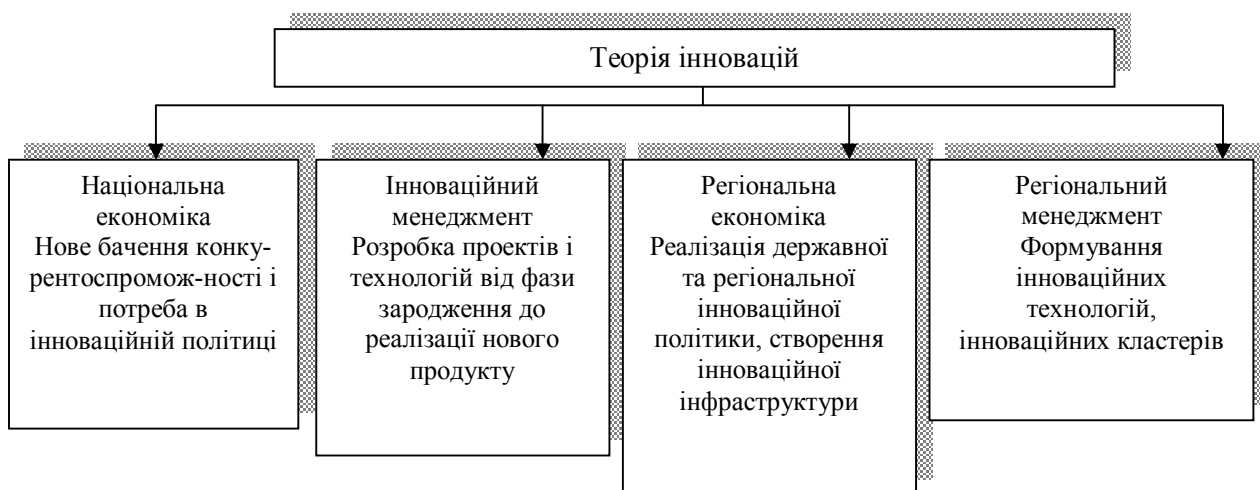


Рис. 2. Спрямованість розвитку і поширення теорії інновацій

В авторському розумінні інновація – це комплексний процес структурних змін у системі – підприємств, галузі, господарського комплексу – з впровадження та управлінської підтримки новацій. Обов'язковими характеристиками інновацій є:

- відповідність векторності розвитку науково-технічного прогресу;
- наявність інноваційної управлінської підтримки;
- ринкове визнання нових якостей продукту (послуги).

Таке логічне відображення категорії інновації має певне універсальне розуміння і перспективу розвитку. Саме перспектива розвитку забезпечує нові можливості об'єднання різних агентів ринкових відносин, сукупність яких зводиться до дії законів синергії, інтеграції і надає можливість розгляду процесу інноваційного розвитку як структурного управлінського процесу. Поширення такої методології у вивченні інноваційного розвитку формує фундамент об'єднання підприємств різних форм власності, наукових і освітніх організацій, ринкової інфраструктури, державних і регіональних органів влади в процесі реалізації певних ринкових функцій, вписаних у цільову векторність кластерних ініціатив.

Для української економіки цікавим є дослідження та обґрунтування інноваційної моделі з позиції інформаційної відкритості, закритості або напіввідкритості, оскільки наша країна фактично всім світовим співтовариством визнана як експортер інтелекту, інтелектуальних продуктів, сучасних ін-

формаційних продуктів і технологій як нелегального процесу забезпечення світових ринків. Це, на думку автора, є вкрай негативним явищем.

Так, більшість країн світу визнають необхідність у закритості або хоча б напіввідкритості внутрішнього інноваційного ринку як елемента економічної і технічної безпеки.

До відкритих інформаційних та інноваційних моделей відносять Україну, Білорусь, Казахстан – країни пострадянського простору.

До моделей із закритою інформаційною та інноваційною системою відносять Китай, Японію, Ізраїль та ін.

До напіввідкритих моделей, орієнтованих на регулювання інноваційної діяльності та ринку інтелектуальної продукції, відносять Америку, Канаду, більшість країн Європейського Союзу.

У сучасній теорії інновацій багатьма авторами визнається унікальна роль інновацій у формуванні нового характеру розвитку національних та регіональних економік. Це процес цілеспрямованого впливу інноваційних процесів на продуктивні сили, нове наповнення виробничих відносин, формування нових технологій управління виробництвом і сферою послуг [1, 2, 6].

Становлення і визнання теорії інновацій як прогресивного інструментарію розвитку регіональної економіки та регіонального менеджменту багато в чому пов'язане з найгострішими потребами науково-технічного прогресу, соціальними і ринковими трансформаціями в індустріальних країнах. Особливий вплив на процес дифузії наукових знань зробили потреби розвитку інноваційних виробництв і галузей, інноваційних ринків, інноваційної культури і визнання пріоритетності інноваційно-інвестиційного іміджу територій.

Кластерна економіка як форма організації регіонального господарського комплексу орієнтована на колективні форми взаємодії та консолідації економічних і соціальних інтересів конкуруючих підприємств, підприємців, комерційних і некомерційних організацій.

Теорії кластерної економіки розширюють систему знань регіональної економіки.

Успішне інтегрування багатьох ідей теорії інновацій в регіональне управління сформувало нові моделі розвитку територій:

- 1) інноваційних точок зростання;
- 2) інноваційних центрів галузевих і міжгалузевих технологій;
- 3) інноваційних кластерів;
- 4) інноваційно інвестиційних економічних зон тощо.

**Висновки.** У сучасних умовах головним чинником оновлення й економічного прогресу стає інновація в усій її внутрішній складності й суперечливості. Унікальні можливості інноваційних змін у системі знань регіонального менеджменту розглядаються як:

- обов'язкові умови конкурентоспроможності територій;
- механізм розвитку територіально-галузевих і кластерних комплексів;
- активні передумови майбутньої кластеризації економіки;
- цілеспрямовані зміни, що забезпечують кількісні та якісні трансформації в системах науки, бізнесу, освітнього середовища і т.ін.

#### Список використаної літератури

1. Бармашова Л. В. Содержание и этапы инновационных процессов [Электронный ресурс] / Л. В. Бармашова ; образовательный сайт Бармашовой Л. В. – Режим доступа : <http://barmashova.ru/inovaz>
2. Друкер П. Ф. Бизнес и инновации / П. Ф. Друкер. – М. : Вильямс, 2007. – 432 с.
3. Дяченко М. І. Процесні та продуктові інновації в умовах економіки знань [Електронний ресурс] / М. І. Дяченко ; Сайт віртуальної спільноти молодих вчених-економістів. – Режим доступу : <http://economica.org.ua/2011/procesni-ta-produktovi-innovaci%d1%97-v-umovaxekonomiki-znan>
4. Керівництво Осло. Рекомендації зі збору та аналізу даних стосовно інновацій [Oslo Manual : Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data, 3rd Edition OECD/EC, 2005] / перекл. з англ. та наук. ред. Андрощук Г. О. – К. : УкрІНТЕІ, 2009. – 163 с.
5. Керівництво Фраскати. Стандарт звітності з наукових досліджень та розробок [Proposed Standard Practice for Surveys of Research and Experimental Development]. – Frascati Manual. – Paris : OECD Publications, 2002. – 255 p.
6. Мнеев М. Г. Динамический образ инноваций: Алгоритмы инновационного развития / М. Г. Мнеев. – М. : Витус-К, 2006. – С. 27–28.
7. Мостовая Е. Б. Основы экономической теории : курс лекций. – М. : ИНФРА-М. ; Новосибирск : НГАЭиУ, 1997. – С. 276.
8. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – С. 130.

### References

1. Barmashova, L. Contents and stages of innovative processes [Internet]. Obrazovatelniy site Barmashovoy L. Available at : <http://barmashova.ru/inovaz>
2. Drucker, P. (2007) Business and innovations. Moscow : Williams, 432 p.
3. Dyachenko, M. I. Process and product innovation in terms of the knowledge economy [Internet]; The site of virtual community of young scientists and economists. Available at: <http://economica.org.ua/2011/procesni-ta-produktovi-innovaci%d1%97-v-umovaxekonomiki-znan>
4. Oslo manual (2009). Guidelines for collecting and interpreting innovation data. 3rd edition OECD / EC, 2005. Kyiv: UkrISTEI, 163 p.
5. Frascati Manual. (2002). Proposed standard practice for surveys of research and experimental development. Paris: OECD Publications, 255 p.
6. Mneyan, M. G. (2006) Dynamic image of innovation: algorithms of innovative development. Moscow: Vitus-K, pp. 27–28.
7. Mostovaya, E. B. (1997). Fundamentals of economic theory : lectures. Moscow: INFRA-M. : Novosibirsk: NHAЕiU, p. 276.
8. Schumpeter, J. (1982) The theory of economic development. Moscow: Progress, p. 130.

**K. A. Andreeva**

### **CLUSTERING IN INNOVATION DEVELOPMENT: THEORETICAL SUPPORT ISSUES**

*The urgency and relevance of the research on innovative development and innovation clusters in Ukraine's economy are conditioned by the necessity of forming a distinct scientific knowledge about unique features of modern information society and information economy. This issue of the theory and methodology as a common approach to the formation of the system of scientific knowledge expresses the principles of research, schools and their conceptual provisions, laws and regularities on the system of management by clusters, innovation processes in regions, formation of models of innovative universities - as centers of concentration of knowledge and potential business projects.*

*Scientific research of the mechanisms to stimulate regional development and justification of approaches to the management by network innovation process as a foundation for future cluster model of Ukraine will create scientifically grounded prerequisites for the growth of economic and social sphere. This is a guarantee of effective development which meets the standards of industrial and information development of the European Union. The accumulation and transformation of scientific potential of universities, industries, regional business community in innovative products, new standards of innovation culture will form that diversity that will give new incentives to design innovative economy of Ukraine.*

**Keywords:** *innovation, innovation process, cluster, innovation management, regional economy.*